

רמזי סודות רמב"ן מפוענחים

צדק תחתון וצדק עליון

רמב"ן דברים פרק טז פסוק כ (פרשת שופטים)

פירוש רש"י

צדק צדק תרדף – "הלך אחר ב"ד יפה. למען תחיה וירשת את הארץ – "כדאי הוא מינוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתם", לשון רש"י מספרי.

לפי זה הכפל על הדיינים ועליך

וטעם הכפל, לומר הדיינים צריכין שישפטו את העם משפט צדק, וגם אתה צריך לרדוף הצדק תמיד, שתלך ממקומך אל מקום חכמים הגדולים, אחרי רבן יוחנן בן זכאי ליבנה אחר רבי לבית שערים.

פירוש אב"ע

ור"א אמר "צדק צדק פעמים, שירדוף אחרי הצדק שירויח בו או יפסיד, או פעם אחר פעם לחזוק":

סוד ר' נחוניא בן הקנה

אבל במדרשו של ר' נחוניא בן הקנה ידרשו בו סוד, אמרו "צדק זו מידת דינו של עולם (ראו ערך מידת הדין שהוא השכינה שהיא דינו של העולם התחתון לאפוקי צדק העליון שהיא דין העולם העליון), שנאמר צדק צדק תרדוף, וכתוב בתריה למען תחיה וירשת את הארץ - אם תדין עצמך תחיה, אם לאו הוא ידין עליך ותקים בעל כרחך (הוא מאמר 'אם יש דין למטה אין דין למעלה'. כי אם מתקנים את מידת הצדק תחיה ואם לאו הצדק דנה אותך בדיניה, ולכן צדק זה אינו מפחיד את הצדיקים).

ומאי צדק צדק תרי זימני? דכתיב (ש"ב כב יג) מנגה נגדו, צדק ראשון צדק ממש זו שכינה דכתיב (ישעיה א כא) צדק ילין בה, ומאי צדק שני? שמפחיד את הצדיקים (כלומר שהוא מידת דין העליון השופט אף את הצדיקים ומפחיד אותם, וכן דן את ששת הספירות העליונות עצמם. ונראה מרמזותיו להלן שהדין הזה הוא על האור שמן הצדק הראשון והוא נגנו אצל הצדיקים כלומר בספירת יסוד לזוכים).

ומפרש שם, "צדק הוי כובע ישועה על ראשו, ואין ראש אלא אמת שנאמר (תהלים קיט קס) ראש דברך אמת, ואין אמת אלא שלום שנאמר (מ"ב כ יט) הלא אם שלום ואמת יהיה בימי וגו' (פי' הצדק העליון הוא כובע על ראשו של האמת, שהוא התפארת. והאמת הוא השלום כלומר התפארת אחוז עם היסוד).

לפי זה צדק אחד בעולם הבא וצדק שני בעולם הזה

אם כן יאמר הכתוב, תשפוט אתה בבית דינך (ככתוב 'ושפטו את העם משפט צדק. או כדברי רש"י הלך אחד בית דין יפה) ותרדוף צדק צדק ותשיג אותם, א) למען תחיה - לעולם הבא בצדק השני שהוא צדק עליון (בינה),

והוא האור הגדול (חסד) הצפון לצדיקים (הגנוז ביסוד) לעתיד לבא ('והוא' זה היינו שהוא נמשך למידה זו, וכך לכאורה צריך לקרוא הרבה 'והוא' ברמזי דרך האמת כאן, ולא שהוא זהות עם הכינוי הקודם, וכך יבוא הכל על נכון. כי הצדק העליון ממשך לחסד שהוא האור הגדול ומשם האור נמשך לצדיק והיינו שהאור צפון לצדיקים לעתיד לבוא, כי הוא אור של העולם הבא הנקרא לעתיד לבוא), והוא עוזו של הקדוש ברוך הוא ('עוז' כינוי לשכינה, ראה בערכו. והיא 'של הקב"ה' התפארת, והיינו שמן

העליון יגיע האור והחיים עד לשם, ואז). ב) וירשת את הארץ - בצדק הראשון שהוא ארץ ישראל (כלומר תירש ארץ ישראל התחתונה, כפירוש רש"י שכדאי מינוי הדיינים לירש את הארץ, שהיא מכוונת כנגד ארץ ישראל העליונה ובה השכינה, ונמשך השפע מסדר המדרגות ממעלה למטה):

סיכום דברי המפרשים.

פירשתי את רמיזות הרב כפי דרך הר"י ג'יקטילא (שערי אורה ושערי צדק שער א' ושער ח' בערכי צדק) וריד"ע במאירת עינים כאן ור' יוסף אשכנזי (פי' הראב"ד לספר יצירה פ"ב מ"ג), והם מתאימים לדרך הזוהר (רע"מ שופטים רעד, ב שצדק צדק הם ב' ההין. ובכללות האמור להלן דרך סדר הזוהר) ועיקרם שצדק עליון היא הבינה ושיש לפרש את המשכת

הכינויים כפי סדר אחדות זיווגם ושפעם ולא לומר שספירה אחת יש לה כינויים רבים מתחלפים תוך כדי הקטע באופן בלתי ברור, וגם לא לומר שכינוי אחד ילך על הרבה ספירות מבלי הבחנה ברורה (כדברי מערכת אלהות), והוא המובחר לענ"ד. אך במפרשים מצינו התלבטות רבה בזיהוי והנני מסכם.

(א) הכל מודים שהצדק התחתון הוא השכינה וכמפורש. אך בצדק העליון נחלקו לדעות רבות. דעת ר' יוסף אשכנזי ור' יוסף ג'יקטילא וכן פירש מאירת עינים מדעתו ואחריהם רמ"ק (ערכי הכינויים ערך צדק) שהוא הבינה, שהיא עולם הבא, והיא מתאימה אל המלכות בסוד רחל ולא שני נקבות ונקראה הבת בשם האם. ריקנאטי דוחה את הפירוש הזה כי איננו מתאים לדעתו ללשון הבהיר. (ובאמת אין לשון הבהיר מבואר כ"כ אבל אנחנו בדעת רמב"ן עוסקים).

(ב) מלשון רבינו בחיי בתחילת דבריו נראה שהוא הגבורה, שהיא דרך כלל 'מידת הדין שלמעלה' או 'מידת הדין הקשה', או 'בית דין שלמעלה', לעומת המלכות שהיא בית דין שלמטה ומידת הדין הרפה. (אמנם בסוף דבריו מעתיק את לשון רבינו למען תחיה לעולם הבא ואיני יודע אם סובר שהעולם הבא גם כינוי לגבורה).

(ג) ר' מנחם ריקנאטי מפרש שצדק צדק הם דו פרצופים והיינו שצדק עליון הוא התפארת. (ד) מערכות האלוהות פרק ה' מפרש בלשון הבהיר (וכנראה גם ברמב"ן), וכן הביא ריקנטי בשם מפרשים, והעתיק מדבריו ציוני, וכן במאירת עינים בשם קבלת ספורטא, וכן מפרש כתר שם טוב, ואבן שועיב (אם הבנתי דבריו), כי צדק שני הוא היסוד, ונקרא כן לפי שאינו רחמים כמו התפארת. ובלשון עולם הבא נדחקו, מערכות אלוהות אומר פשוט פירשו שהיסוד בראש המלכות. ו'כובע ישועה בראשו' פירשו שיסוד בראש המלכות. וריד"ע הקשה על פירוש זה דאין ענין פחד בצדיק, ולמה ייקרא ישועה וישועה רומז לדין, וכן עוז רומז לדין וודאי ולא לצדיק.

(אמנם גם מערכת אלוהות מודה שגם הבינה נקראת צדק ולכן מסכם שג' ספירות נקראים צדק בינה יסוד ומלכות. וציוני עיקר דעתו כריקנאטי שעיקר הפירוש כאן תפארת אלא שהיסוד נלווה עמו).

לקט מקורות ומפרשים

ספר הבהיר בהקשרו

עב. ד"א פעלך בקרב שנים חייהו משל למה"ד למלך שהיה לו מרגלית טובה והיא חמדת מלכותו ובעת שמחתו מחבקה ומנשקה ושמה על ראשו ואוהב אותה, אמר חבוקק אע"פ שהמלאכים. עמך, אותה המרגלית חמדה היא בעולמך, על כן בקרב שנים חייהו, מאי משמע לישנא דשנים, שנאמר (בראשית א' ג) ויאמר אלהים יהי אור, ואין אור אלא יום דכתיב (שם טו) את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה, והשנים הם מימים הה"ד (חבוקק שם) בקרב שנים חייהו, בקרב אותה המרגלית המולידה את השנים:

עג. והכתיב (ישעי' מ"נ ה) ממזרח אביא זרעך, והשמש זורחת במזרח, ואמרת שהמרגלית היא יום, אני לא אמרתי אלא (בראשית א' ה) ויהי ערב ויהי בקר יום, הה"ד (שם ב' ד) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים:

עד. והכתיב (תהלים י"ח יב) ישת חשך סתרו סביבותיו סוכתו מים עבי שחקים, א"ל כתיב ביה (ישעי' מ"ה ח) ושחקים יזלו צדק, וצדק זה מדת הדין של עולם שנאמר (דברים טז כ) צדק צדק תרדוף וכתיב בתריה (שם) למען תחיה וירשת את הארץ, אם תדין עצמך תחיה, ואם לאו הוא ידין עליך ותתקיים בעל כרחך:

לד. עה. ומאי צדק צדק (דברים שם) תרי זימני, א"ל דכתיב (תהלים י"ח יג) מנגה נגדו, צדק ראשין צדק ממש והיא שכינה כדכתיב (ישעי' א' כא) צדק ילין בה, ומאי צדק שני, זה צדק שמפחיד את הצדיקים, והאי צדק הוי צדקה או לא, לאו, ומאי טעם, כדכתיב (שם נ"ט יז) וילבש צדקה כשריון, וצדק הוי כובע ישועה בראשו (שם) ואין ראשו אלא אמת שנאמר (תהלים קי"ט קס) ראש דברך אמת, ואין אמת אלא שלום שנאמר (ישעי' ל"ט ח) כי יהיה שלום ואמת בימי, אפשר לאדם לומר כך, אלא כך אמר חזקיהו אותה המדה שנתת לדוד אבי הוא חצי ימי, ושלום ואמת חצי ימי, על כן הזכיר ימי והזכיר שלום ואמת ובימי שהכל אחד הדא היא דכתיב שלום, (בראשית א' ה) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, מה היום שלום אף הוא בקש שלום שנאמר (מ"ב כ' יט) שלום ואמת יהיה בימי, באותה מדה שנתת לדוד אבי דכתיב (תהלים פ"ט לז) וכסאו כשמש נגדו:

מפרשים על התורה בדרך רמב"ן

רבינו בחיי

ושפטו את העם משפט צדק – משפט של צדק, שיהיה המשפט דין נחתך, וכן כתוב (ויקרא י"ט:ט"ו) **בצדק תשפוט עמיתך**, וכמו שאמרו יקוב הדין את ההר, ואמר ר' עקיבא אין מרחמים בדין, ולכך אמר **משפט צדק**, שהרי לשון משפט הוא המצוע וענין בינוני, וזהו שכתוב (תהלים קי"ב:ה) **יכלכל דבריו במשפט**, (ירמיהו ל"א:א) **ויסרתך למשפט**.

וזה במדותיו של בשר ודם, אבל צדק האמור במדותיו של הקב"ה כולל דין ורחמים, ולכך אמר הכתוב (תהלים צ"ט:ד) **משפט וצדקה ביעקב אתה עשית**, כי משפט הוא קו אמצעי והוא מדתו של יעקב, ומזה אמר הכתוב (ירמיהו י"ב:ד) **יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעטני**, הזכיר אך למעט חלק הדין שבו, ועל כן אמר **יסרני ה' אך במשפט**, כלומר בחלק החסד, אל באפך שהוא חלק הדין, **פן תמעטני**. (משמע שפירושו שאצלנו למטה מתפרש 'משפט צדק' – משפט של צדק, דהיינו יקב הדין את ההר. אבל למעלה בדרך סוד מתפרש משפט צדק שהוא צדק הוא משפט..

והבן היטב, כי צדק הוא מדת דינו של עולם (מלכות) דכתיב (תהלים ט"ט) והוא ישפוט תבל בצדק, מקבל ממדת הדין של מעלה (גבורה) הנקראת אלהים, וזהו שכתוב (שם נ"ח) אך יש אלהים שופטים בארץ.

וזהו סוד הכתוב הזה, שופטים - כנגד אלהים שהוא מדת הדין של מעלה, ושופטים - הנצח וההוד, שעל ידם יוצאות הפעולות בעולם בדבר והפכו, לטוב או לרע, והכל נגמר ע"י צדק שהוא סוף הבנין, וזהו ושפטו את העם משפט צדק.

ודרשו רז"ל משפט צדק מלמד שעושין צדקה עם שניהם, עם הזכאי שהוא נוטל את שלו ועם החייב שמוציאין גולה מתחת ידו.

צדק צדק תרדוף – ע"ד הפשט יזהיר שיצדק האדם במעשיו ובדבריו, כי אלה הם הדברים שאפשר לו לאדם להרע לעצמו ולאחרים, ועל כן בא כפל הלשון, וכל הצודק בדבריו אות ומופת על צדקת מעשיו, ועל כן ראוי לכל אחד ואחד מישראל שיצדק בדבור ובמעשה, כענין שכתוב (צפניה ג"ג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב.

או ידבר הכתוב עם האנשים אשר להם הריב ויזהיר אותן לרדוף אחרי הצדק הן לריוח הן להפסד, וזהו כפל הלשון.

ועל דרך הקבלה צדק צדק תרדוף, צדק המקבל מצדק תרדוף, כשתשפוט צדק בבית דין שלך, וכענין שכתוב (שמות ט"ו:ט"ז) תפול עליהם אימתה ופחד, אימתה ה"א אחרונה שבשם המקבלת מפחד.

וכן תמצא בספר הבהיר, מאי צדק צדק תרי זימני, אמר ליה דכתיב (שמואל ב כ"ב:ג) מנגה נגדו, צדק ראשון צדק ממש זו, שכונה, שנאמר (ישעיהו א"ב:א) צדק ילין בה, מאי צדק שני, זה צדק שהוא מפחיד הצדיקים, והאי צדק הוי כובע ישועה על ראשו, ואין ראש אלא אמת שנאמר (תהלים קי"ט:ק"ט) ראש דברך אמת, ואין אמת כי אם שלום שנאמר (מלכים ב כ"י:ט) כי שלום ואמת יהיה בימי, עד כאן.

ומטעם זה מצינו חכמי האמת שקורין לאדם המתגייר הבא לחסות תחת כנפי השכינה גר צדק.

למען תחיה – לעולם הבא, בצדק עליון שהוא האור הגדול הצפון לצדיקים. וירשת את הארץ – בצדק תחתון שבארץ ישראל כנגדו.

ואל הכוונה הזו אמר שלמה (משלי כ"א:ב"א) רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, באורו שאם ירדוף אדם אחר מדת הדין הכלול מן הרחמים הנקראת חסד ה' ימצא צדק עליון שהוא חיי העוה"ב, זהו ימצא חיים צדקה וכבוד, וזה מבואר.

ריקנאטי

שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך אשר יי' אלהיך נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק. כבר העירותיך על מלת משפט וצדקה בפסוק צדק ומשפט מכון כסאך (תהלים פט' טו') ותראה שאנקלוס תרגם

מלת צדק קשוט הרומז למדת הדין אמנם צדקה תרגם זכותא הרומז למדת רחמים. וזה טעם לא תטה משפט כטעם נצור לשונך מרע (תהלים לד' יד') כי הוא המכריע שלא יטהו לצד יצר הרע:

צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ אשר יי' אלהיך נותן לך. אמרו רבותינו ז"ל בספר הבהיר "צדק זו מדת דינו של עולם שנאמר צדק צדק תרדוף. וכתיב בתריה למען תחיה וירשת את הארץ. אם תדין את עצמך תחיה ואם לאו הוא ידין עליך ותקיים בעל כרחך ומאי צדק צדק תרי זמני צדק ראשון צדק ממש זו שכינה דכתיב צדק ילין בה (ישעיה א' כא) ומאי צדק שני שמפחיד את הצדיקים ומפרש שם צדק הוי כובע ישועה על ראשו ואין ראשו אלא אמת שנאמר ראש דברך אמת (תהלים קיט' קס') ואין אמת אלא שלום שנאמר שלום ואמת יהיה בימי (מלכים ב' ב' יט') ע"כ.

וכתב הרב הגדול ז"ל "אם כן יאמר הכתוב תשפוט אתה בבית דינך צדק ותרדוף בו צדק צדק ותשיג אותם למען תחיה בעולם הבא בצדק השני שהוא צדק עליון והוא האור הגדול הגנוז לצדיקים לעתיד לבא והוא עוזו של הקדוש ברוך הוא וירשת את הארץ בצדק הראשון שהיא ארץ ישראל" עד כאן לשונו. נראה מדבריו כי צדק צדק רומזים לדו פרצופים, ובראשון ירש את הארץ, ובשני יחיה.

ופירוש שמפחיד את הצדיקים הנאמר לצדק השני יש לפרש שמפחידים שמא לא יזכו אליו כי הוא האור הגנוז להם.

ויש מפרשים כי הצדק השני רמוז למכריע שני ובעבור שאינו מלא רחמים כראשון שנאמר **לפניו ילך דבר** (חבקוק ג' ה') על כן אמרו שמפחיד את הצדיקים.

אמנם צדק ראשון לכל הפירושים רומז לכנסת ישראל וזהו מאמר הנביא ע"ה **תחת אשר חטאו ליי' נוח צדק ומקוה אבותיהם יי'** (ירמיה ב' ז') אמר כי חטאו בצדק ובמקוה וכבר רמזתיו וזהו בקראי ענני אלהי צדקי (תהלים ד' ב') היא העטרה המיוחדת לדוד.

ויש מפרשים כי צדק שני רמוז לתשובה, אמנם כוונת רבותינו ז"ל כפירוש הראשון.

ולפעמים מלת צדק שם לחכמת אלהים כענין שנאמר וארשתוך לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים וארשתוך לי באמונה (הושע ב' כא). תראה שהזכיר צדק רמוז לחכמת אלהים כי שם אחד לשניהם ומשפט היא הבינה כענין שנאמר המלך המשפט וחסד ידוע גם רחמים ואמונה ידועים.

וטעם לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח יי' אלהיך לפי הפשט ידוע כי עבודת האשרה היתה לאותו המלאך הממונה על האילנות שהיה מליץ יושר בעדם למעלה דוגמת העובדים לשמש ולירח ולכל צבא השמים ושמעתי שהיו חוקקים באילן צורת העבודה זרה שהיו עובדין וכשהיה האילן מתגדל היו טועין ואומרים שהיא מתגדלת מאיליה ועוד בפסוק זה אזהרה שלא לקצץ בנטיעה והבן זה. ואפשר עוד שירמוז שלא יביא כחות הטומאה במזבח העליון כענין ולא תביא אתנן זונה וגו' וכבר פירשתיו:

ציוני

שופטים ושופטים צדק צדק תרדוף.

איתא בבהיר סוד מופלא מאי צדק זו מ"ה של הקב"ה. שנאמר צדק צדק תרדוף וכתיב בתריה למען תחיה וירשת את הארץ אם תדין עצמך תחיה ואם לאו הוא ידין עליך. ומאי צדק צדק תרי זמני הה"ד מנוגה נגדו. צד"ק ראשון צד"ק ממש זה הה"א צד"ק ילין בה. ומאי צדק ב' זה יסוד עולם המפחיד את הצדיקים

ומפורש שם צדק הוי כובע ישועה בראשו ואין ראשו אלא אמת שנאמר ראש דברך אמת ואיננו מלא רחמים כו"ו כי גם הו"ו נקרא צד"ק שנ' בצדקה יכון כסא. והמתרגם כיון הסוד תרגם הראשון קשוט והשני אמונה שהיא ההם"א. וכל כוונה זו על התפ' אשר הוא האור הצפון לצדיקים לע"ל והוא עוזו של הקב"ה. וזרוע עוזו היא הה' אחרונה דוגמא זרוע מן הגוף ואצבע מן היד כי ההי"ו היא הגוף והיד ואל תטעה ב"צדק ראשון כי יש מן המקובלים רוצים כי צד"ק ראשון רומז אל היסוד. והאמת אתם. אמנם שניהם מלאים וטובות עולים בקנה אחד כמבואר ליודעים בשמות השוים אשר עבדו בו בעלי העבודה

ועתה נשאר עלי לבאר פסוק אחד מחזיון הנביאים וארשתוך יתכן לבאר צדק ומשפט בפסוק זה צדק לה"א אחרונה משפט לוי"ו כי כבר הזכיר מלת לעולם בהתחלת הפסוק הרומז לתפ' וכן הזכיר בסוף אמונה שהוא רומז לע' שהיא כנסת ישראל א"כ לא יהיה סדר המדות אל נכון כי אמר הנביא אל ישראל הנבואה באה תמן התפ' אל הע' שהיא כנסת ישראל לכך כינה אותה בלשון נקבה וכן יאמר התפ' לע' וארשתוך לי לעולם ובמה בצדק העליון שהוא חכ"מה ובשלישית הנקראת משפט וא"כ יאמר שיארסנה אליו עוד בחסד הרביעי וברחמים הששי ר"ל שיגלגל רחמיו על מדותיו וא"כ שיארסנה במלכות הנקרא אמונה ואז יבוא סדר הפסוק על הנכון. וסדר האצילות אשר עיקרה להמשיך חוט של חס"ד באמונה וזה סוד האירוסים והקדושים והברכות הנזכרות בכל מקום. ומעכשיו יגלה לנו הכתוב כי יש במדות הנקראות בשם אחד כגון השנייה וה' אחרונה וכן בי"נה והתפ' וכן כולם. ואם תעמיק תמצא לחכ"מה עליונה ולחכ"מת שלמה מעמד אחד עליו. אם תנעוץ סופן בתחלתן:

מפרשי סודות רמב"ן

מאירת עינים

(טז-כ) צדק צדק, ק"ס. "צדק ראשון הוא השכינה" דאיקרי (ישעי' א') "צדק ילין בה", וצדק השני הוא יסוד שהוא "כובע ישועה בראשו" (ישעי' נ"ט) של מלכות. "ואין ראשו אלא אמת שנ' (תהלים קי"ט) ראש דברך אמת ואין אמת אלא שלום", שאף היסוד נקרא אמת, כי הת"ת והשלום שניהם ברוב המקומות נקראים כאחד, א"כ צדק השני הוא יסוד. "א"כ יאמר הפסוק תשפוט אתה בבית דיניך צדק", ואם תעשה כך צדק צדק תעשה אותם "ותחיה לעולם הבא בצדק השני שהוא צדק עליון, והוא אור הגדול הצפון לצדיקים לעתיד לבא והוא (עתו) [עוזו] של הקב"ה, וירשתה את הארץ התחתונה בצדק הראשון שהוא ארץ ישראל", ע"כ:

אע"פ שדברי חכם נכונים קשה לי דברים כי אעפ"י שמן הנראה במקצת הוא אבל לא בשלימות, כי אם צדק שני רומז לצ', פ' בצדק מאן דכר שמייה, אין הצדיקים מתפחדים (לא) [אלא] מן הפחד. ועוד אם צדק שני רומז לצ' איך [קורא] אותן ישועה, ואין ישועה רמז [אלא] לדין, והיודע סוד ברכת אבות יבין זה. ועוד איך אומר שהצ' הוא הכובע והוא הראש שנ' (תהלים קי"ט) ראש דברך אמת, ואמר שהכובע (של) [על] ראשו של מלכות, ואומר שהוא עזו ואין עזו אלא דין (ע' שמו"ר פ"ל סי' א'). ומדעתי כי צדק חיצוני (נ"ל השני) הוא הב' שהוא השכינה עילאה, וצדק שכינה תתאה, שהיא ה"א אחרונה. תשיג וט) ה"א ראשונה, והיא שכינה עילאה, והוא עולם הבא, צרור החיים כי הוא נשמה לנשמה. והוא "כובע ישועה" לת', ויהיה "כובע" רומז לב', ו"ישועה" לפ', והראש לת' שנ' "ראש דברך אמת". והפ' שהצדיקים מתפחדים הוא מהפח"ד והב', כי עיקר קבלת הפ' מהב' והג' מהח'. א"כ גם העוז ירמוז לב' שהיא עזו של ת':

ספרי מקובלים ראשונים

פירוש הראב"ד לספר יצירה - פרק ב משנה ג

כן הלשון שהוא הבינה יונקת מכח אל"ף של כ"ע ויו"ד של חכמה ודנה את כל העולם כולו בסוד צדק צדק תרדוף צדק עליון (בינה) וצדק תחתון (עטרת) [למען תחיה] בכח חיים (כ"ע) וירשת את הארץ (עט'). ועיין בספר הבהיר.

ספר מערכת האלקות - פרק חמישי

ודרשו בבהיר בפסו' צדק צדק תרדוף שהצדק השני רומז לעולם הבא שהוא היסוד. ונקראת כן בעבור שאיננו רחמי' גמורים כמו התפארת. הנה כי השניה והעט' והתשיעית נקראות צדק.

ר' יוסף גיקטילא

ספר שערי אורה - שער חמישי :

ולפי שאלו שתי המידות נקראות שתי אבנים בהשוואה גם כן הן סוד שתי ההי"ן של שם יהו"ה יתברך. האבן הנקראת סוחר"ת, סוד ה' ראשונה של שם יהו"ה יתברך, והאבן הנקראת ד"ר היא סוד ה"א אחרונה של שם יהו"ה יתברך. ולפיכך נקראות שתי אלו המידות בשם אחד פעמים הרבה, ה' ראשונה של שם שהיא סוד האבן הנקראת סוחר"ת, נקראת צדק עליון. ה' אחרונה של שם שהיא סוד האבן הנקראת ד"ר, נקראת צדק תחתון, ועליהם אמרה תורה, צדק צדק תרדוף (דברים ט"ז כ'). כלומר, הוי רודף צדק שהוא סוד שכינה, כדי שתזכה לצדק עליון שהוא סוד חיי העולם הבא, והסוד, רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד (משלי כ"א כ"א):

ספר שערי אורה - שער שמיני :

והספירה הזאת גם כן נקראת למקובלים צדק עליון, כלומר, הספירה אשר ממנה מתחלת מידת הדין, אף על פי שהיא נאחזת בעולם הרחמים. וזהו סוד צדק עליון המכוון כנגד צדק תחתון, כי ספירת המלכות גם היא נקראת צדק תחתון, ושתיהן מכוונות זו כנגד זו, שערי צדק מכוונים כנגד שערי בינה, בסוד אדנ"י יהו"ה. ולפי שאלו שתי הספירות מכוונות זו כנגד זו, ושתיהן נקראות בשם צדק, אמר הכתוב, צדק צדק תרדוף (דברים ט"ז כ'), כלומר, רדוף להשיג שערי צדק להיכנס מתוכן לחיי העולם הבא שהוא סוד צדק עליון. ולפיכך אמר "צדק צדק תרדוף", וחזר ופירש, "למען תחיה", כנגד צדק עליון, "וירשת את הארץ", כנגד צדק תחתון שהוא סוד ארץ ישראל, כאמרו "מלאתי משפ"ט צדק ילין בה", והבן זה מאד.

ודע והאמן כי כל העתידים לזכות ולהיכנס לעולם הבא, לא ייכנסו לו אלא מתוך הדין, וזהו שאמרו ז"ל (ר"ה ט"ז ב') שלש כיתות ליום הדין. ובאותו מקום הוא מתן שכרן של צדיקים שאין לו ערך ולא קיצבה ולא שיעור, זהו שאמרו ז"ל (ברכות ל"ד ב'), א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא אין לא ראתה אלהי"ם זולתך (ישעיהו ס"ד ד').

ספר שערי צדק - השער הראשון

ולפעמים נקרא - צדק, והסוד צדק תחתון וצדק עליון, צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ, ולפי שהוא בית דין של מטה והיא המצדקת המקום כתיב צדק ילין בה ועתה מרצחים, או האי או האי, אני בצדק אחזה פניך, כי הצדק התחתון הוא נקרא אחורים, ובודאי יש צדק עליון שנקרא פנים, ולא הגיע משה להשגת פניו לפי שהוא סוד השגת הפנים העליונים:

ספר שערי צדק - השער הראשון

וסוד ב' האבנים האלה הם סוד ולקחת את שני אבני השהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל והסוד כי הזוכה להכנס למלכות זוכה לחיי העולם הבא והזוכה לדר זוכה לסוחרת וזהו שאומר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וזהו צדק צדק תרדוף למען תחיה וגו' וזה סוד ב' אבנים וסוד ד"ר וסוחר"ת:

ספר שערי צדק - השער השמיני

לפיכך תמצא הספירה הזאת נקראת - צדק עליון וזה סוד שמות אדנ"י ידו"ד שכתבנו והסימן צדק צדק תרדוף צדק ראשון סוד מלכו"ת צדק שני סוד בינ"ה כי שם הוא סוד הייחוד השלם בכל העולמות וזו היא שאמר בסמוך למען תחיה וירשת את הארץ למען תחיה צדק תחתון וירשת את הארץ והכל מבואר:

רמד"ל

ספר שקל הקדש - לרבי משה די ליאון ז"ל

צדיק היא סוד אספקלריא שאינה מאירה והיא מדת הדין שלמטה ואמנם כי צדק על שם הדין ביושר והוא מכון שבתו של מקום כאמרו צדק ומשפט מכון כסאך, כי אמנם כל ענייני העולם הזה אינם מתנהגים זולתי בצדק ועל סוד המדרגה הזאת כתיב מאזני צדק, אבני צדק, איפת צדק, והין צדק, כדי שיהיה הכל וכל העניינים המתנהגים בעולם הזה בצדק, ועל כן נאמר בצדק תשפוט עמיתך, כי הוא הקו השווה אשר בעולם הזה עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, ואמנם כי צדק צדק תרדוף למען תחיה כי צדק שהוא קו השווה דין שקול על קו היושר והאמת.

ספר השם

צדק הוא צדיק ויושר הדין בלא משוא פנים. והמדה הזאת מוכנת לגבות תמיד מישראל פשעיהם עד שלא נתמלא סאתם ומצדקת אותם לטובתם. שנאמר צדק ילין בה. ויש צדק עליון והוא הבינ"ה ועל שתיהן נאמר צדק צדק תרדוף וכו'. ואמר דוד אני בצדק וכו'. אני כמדבר לחבירו לנוכח ומוכיחו ומלת אני היא הבטחה לטובה גם לרעה גם אני הוא סוד אין בסוד משפיע ומקבל. נו"ן פשוטה ליתן נון כפופה לקבל ואל"ף ראש ויו"ד סוף מראש ועד סוף. ולפעמים מלת אני תורה לת"ת ומדה זו תקרא לפעמים אנכי: